

АЗИ-ЕВРОПЫН ДЭЭД ХЭМЖЭЭНИЙ УУЛЗАЛТ (АСЕМ)-ЫН ТУХАЙ

*Р.Төрдалай**

Ази-Европын уулзалтын үүсэл, өргөжилт

АСЕМ буюу Ази-Европын уулзалт анх 1994 онд Францын Ерөнхий сайд Эдуард Балладур, Сингапурын Ерөнхий сайд Го Чок Тонг нар “Ази-Европ Дээд хэмжээнд харилцан асуудлаа хэлэлцэх механизмтай болох ёстой” хэмээх түүхэн тохиролцоонд хүрч, улмаар 1996 оны 3 дугаар сард Тайландын Вант улсын нийслэл Бангкок хотноо Анхдугаар Дээд хэмжээний уулзалтыг зохион байгуулснаар тус хамтын ажиллагааны үйл явц бий болсон юм. Нөгөө талаар Ази-Европын Дээд хэмжээний уулзалтын түүх бол тус хоёр тивийг холбох суваг болохоос гадна стратегийн хувьд анхнаасаа Атлантын нөгөө талын хэт давамгайллыг тэнцвэржүүлэхэд чиглэсэн олон улсын томхон механизм болон өргөжиж ирлээ.¹

АСЕМ үүсэн буй болсон үеэс эхлэн дэлхий дахины өмнө тулгамдаад буй глобаль асуудлууд болох үй олноор хөнөөх зэвсгийг хэрэглэхгүй байх, хүний хөгжлийн эх сурвалж болох эрүүл мэнд, хүнсний аюулгүй байдал, түүний хангамж, хүний эрх тэр дундаа хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн нийгмийн хамгаалал болон хүрээлэн буй орчин, уур амьсгалын өөрчлөлт, даяарчлалын “өвчин” болоод буй улс хоорондын шилжилт хөдөлгөөний урсгал, үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, терроризмын эсрэг тэмцэх зэрэг асуудалд үйл ажиллагаагаа чиглүүлсээр байна. Мөн эдийн засаг, санхүүгийн тулгамдсан асуудлууд болох худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг дэмжих, аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуй, тээвэр, эрчим хүчний салбарт шинэ технологи нэвтрүүлэх, олон улсын санхүүгийн системийг бэхжүүлэх, санхүүгийн хямралаас сэрэмжлэх, түүнийг даван туулах, улмаар санхүү, мөнгөний салбарт Ази-Европын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх явдлыг анхаарлынхаа төвд байлгаж, хоёр тивийн ард түмний найрамдал, харилцан ойлголцлыг нийгэм, соёл, боловсролын хүрээнд идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулах явдал нь тус уулзалтын үндсэн үзэл баримтлал юм.² 1996 оноос өнөөг хүртэл АСЕМ Дээд хэмжээний уулзалтаа 2 жил тутамд Ази, Европт ээлжлэн зохион байгуулжээ.

1. Дээд хэмжээний Анхдугаар уулзалт, Тайландын Вант улс (1996)

Анхдугаар дээд хэмжээний түүхэн уулзалт 1996 оны 3 дугаар сарын 1-2-нд Тайландын Бангкок хотноо Азийн 10, Европын 16 орны төр, засгийн тэргүүн нар болон Европын Холбооны Зөвлөлийн Ерөнхийлөгч, Европын Комиссын Ерөнхийлөгч нар оролцон зохион байгуулагдсан. Анхдугаар Дээд хэмжээний уулзалтаар Ази-Европын шинэ хамтын ажиллагааны хэтийн стратегийг хэлэлцэж, энэхүү хамтын ажиллагаа нь хоёр тивийн хүн ардын хоорондын ойлголцлыг эрчимжүүлэх үүднээс улс төрийн яриа хэлэлцээ, эдийн засаг, худалдаа, шинжлэх ухаан, технологи, хүрээлэн буй орчин, хөгжлийн салбарын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, соёл, боловсролын солилцоог идэвхтэй өрнүүлэхэд анхаарлаа хандуулав.³

* Р.Төрдалай - ОУСХ-ийн эрдэм шинжилгээний ажилтан, магистр

2. Дээд хэмжээний Хоёрдугаар уулзалт, Их Британи, Умард Ирландын Нэгдсэн Вант улс (1998)

1998 оны 4 дүгээр сарын 3-4-нд Лондон хотноо зохион байгуулагдаж, Ази-Европын хамтын ажиллагааны үзэл баримтлалаа дахин баталгаажуулсан. Энэхүү дээд хэмжээний уулзалтын гол сэдэв нь Азийн санхүүгийн хямрал, түүнийг даван туулах тухай асуудал байв. Түүний тулд Дэлхийн Худалдааны Байгууллагын Ази-Европын асуудлаарх үзэл баримтлалыг эргэн харах асуудал энэ Дээд хэмжээний уулзалтаар чухлаар тавигдав.⁴

3. Дээд хэмжээний Гуравдугаар уулзалт, БНСУ (2000)

Сөүл хотноо 2000 оны 10 дугаар сарын 20-21-нд зохион байгуулагдсан Дээд хэмжээний Гуравдугаар уулзалтаар шинэ мянганы босгон дээр өмнөх Дээд уулзалтуудаар яригдсаар ирсэн “Үсрэнгүй хөгжлийн төлөөх Ази-Европын хамтын ажиллагаа”-ны тухай үзэл баримтлалыг авч үзэхийн зэрэгцээ бүс нутаг болон олон улсын аюулгүй байдлын асуудал /Хойд Солонгос, Зүүн, Баруун Тиморын асуудал, Балканы хямрал г.м./, эрүүл мэнд, цаг уурын өөрчлөлтийн нөлөөлөл*, үндэстэн дамнасан гэмт хэрэгтэй тэмцэх зэрэг сэдвийг голлон хөндөн авч үзжээ.⁵

4. Дээд хэмжээний Дөрөвдүгээр уулзалт, Данийн Вант улс (2002)

Энэ удаагийн Дээд хэмжээний уулзалт 2001 оны 9 дүгээр сарын 11-ний террорист халдлагын дараа болсон гэдэг утгаараа олон улсын аюулгүй байдал, терроризмын аюул /Дундад Ази болон Иракийн асуудал/, заналхийллийн эсрэг хамтран тэмцэх болон бүс нутгийн хөгжил, Транс-Евразийн төмөр замын асуудал (“Төмөр торгоны зам”), даяарчлал, хүний хөгжлийн эх сурвалж хамгаалан бэхжүүлэх зэрэг үндсэн асуудлуудад голлон чиглэжээ. Копенгаген хотноо 2002 оны 9 дүгээр сарын 22-24-нд зохион байгуулагдсан тус уулзалтаас “Уулзалтыг даргалагч орны мэдэгдэл”, “Олон улсын терроризмын эсрэг хамтын ажиллагааны тунхаглал”, “Олон улсын терроризмтэй тэмцэх хамтын ажиллагааны хөтөлбөр” болон “Солонгосын хойгийн Энх тайвны төлөөх Улс төрийн тунхаглал” зэрэг баримт бичгийг батлан гаргасан байна.⁶

5. Дээд хэмжээний Тавдугаар уулзалт, БН Социалист Вьетнам улс (2004)

2004 оны 10 дугаар сарын 7-9-нд Ханой хотноо Ази-Европын Дээд хэмжээний ээлжит уулзалт болов. Тус уулзалтаар Европын холбооны 10 орон болон АСЕАН-ы гишүүн 3 орон элсэн орсноор гишүүн улсын тоо 39-д хүрч өргөжсөн нь энэ удаагийн уулзалтын гол үйл явдал байв. АСЕМ уламжлалт үзэл баримтлалаа баталгаажуулахын зэрэгцээ ялангуяа Дэлхийн худалдааны байгууллагын хөгжлийн байдал болон олон улсын худалдааны либеральчлалын хандлага, тулгамдаж буй асуудлын талаар энэ удаа голлон хэлэлцжээ.⁷

6. Дээд хэмжээний Зургаадугаар уулзалт, БН Финлянд улс (2006)

2006 оны 9 дүгээр сарын 10-11-нд Хельсинк хотноо Дээд хэмжээний уулзалтаа “АСЕМ-ын 10 жил: Глобаль сорилт, хамтын хариулт” сэдвийн дор амжилттай зохион байгуулж, 1996 оноос зохион байгуулж ирсэн 5 удаагийн Дээд хэмжээний уулзалтын хүрээнд хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаагаа

*Тус Дээд хэмжээний уулзалтаар “Ази-Европын хүрээлэн буй орчны технологийн төв”-ийг 1999 оны 3 дугаар сард Тайландад нээсэн явдлыг талархан тэмдэглэсэн.

нэгтгэн дүгнэв. Үүний зэрэгцээ дэлхий нийтийн өмнө тулгамдаад буй глобаль сорилт бэрхшээлийг нэгдмэл зорилттой даван туулах, бүс нутгуудад буй тогтворгүй байдал /Солонгосын хойг, Афганистан, Ирак г.м/ болон хамтын аюулгүй байдлын баталгааг бэхжүүлэх, хоёр тивийн худалдаа, эдийн засаг, шинжлэх ухаан, технологи, боловсролын хамтын ажиллагаанаас гадна соёл, урлаг, иргэд хоорондын ойлголцлыг бэхжүүлэх үүднээс Ази-Европын сан (ASEF)-гийн үйл ажиллагааг өргөжүүлэх шаардлагатай байгааг тэмдэглэжээ. Энэ удаагийн Дээд хэмжээний уулзалтаар манай улс тус хамтын ажиллагааны механизмд нэгдэн орсон билээ.⁸

7. Дээд хэмжээний Долдугаар уулзалт, БНХАУ (2008)

БНХАУ-ын Бээжин хотноо 2008 оны 10 дугаар сарын 24-25-нд АСЕМ-ийн Дээд хэмжээний Долдугаар уулзалт *"Vision and Action: Towards a Win-Win Solution"* уриан дор зохион байгуулагдаж, Европын холбооны 27, АСЕАН-ы 10, Европын комисс, АСЕАН-ы Нарийн бичгийн дарга нарын газар, БНХАУ, БНСУ, Япон, Энэтхэг, Пакистан, Монгол зэрэг нийт 43 гишүүн орон, 2 олон улсын байгууллага оролцсон. Дээд хэмжээний Долдугаар уулзалт "Дэлхийн эдийн засаг, санхүүгийн байдал", "Глобаль буюу дэлхий дахиныг хамарсан асуудлууд" (санхүүгийн хямрал, түүний гэтлэн давах арга зам, хүнсний аюулгүй байдал, байгаль, цаг уурын гамшгийг сөрөх чадварыг нэмэгдүүлэх), тогтвортой хөгжлийг хангах нь (Мянганы хөгжлийн зорилт, эрчим хүчний аюулгүй байдал, уур амьсгалын өөрчлөлт, нийгмийн эв нэгдлийг хөгжүүлэх), соёл иргэншлийн хоорондын яриа хэлцээг гүнзгийрүүлэх нь зэрэг үндсэн сэдвүүдийн хүрээнд болж өндөрлөсөн байна. АСЕМ-ийн Дээд хэмжээний тус уулзалтад Монгол Улс анх удаагаа албан ёсоор оролцсон бөгөөд Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Н.Энхбаяр "Тогтвортой хөгжлийг хангах асуудлаар үг хэлсэн юм. Дээд хэмжээний уулзалтын дүнгээр "АСЕМ-ийн Долдугаар Дээд хэмжээний уулзалтыг даргалагч орны мэдэгдэл", "Тогтвортой хөгжлийн асуудлаарх Бээжингийн тунхаглал" гэсэн хоёр үндсэн бичиг баримтыг гаргасан байна.⁹

8. Дээд хэмжээний Наймдугаар уулзалт, Бельгийн Вант улс (2010)*

Энэ оны 10 дугаар сарын 4-5-нд Брюссель хотноо "Бүх нийтэд илүү сайхан, сэтгэл дүүрэн, хангалуун амьдрах нөхцлийг бүрдүүлэх нь" уриан дор АСЕМ-ын Дээд хэмжээний Наймдугаар уулзалт болж өндөрлөлөө. Дэлхийн хүн амын 60 хувь, дэлхийн нийт баялгийн тал хувийг гаргадаг, дэлхийн худалдааны 60 хувийг бүрдүүлэгч Ази-Европын гишүүн 48 улс тус уулзалтад гишүүнээр оролцсон нь уг хамтын ажиллагааны механизм энэ хугацаанд дэлхийн хэмжээний үүрэг, ач холбогдолтой бүтэц болон хөгжсөнийг нотлон харууллаа.¹⁰ АСЕМ-ын Наймдугаар Дээд хэмжээний уулзалтад оролцогч гишүүн орнууд "Тогтвортой хөгжил", "Санхүүгийн хямралыг зохицуулах нь", "Бүс нутгийн асуудлууд", "Хүний хөгжил" зэрэг 4 салбар хуралдааны хүрээнд дэлхийн эдийн засгийн хямрал, санхүү эдийн засгийн системийн чадавхийг бэхжүүлэх, үүний тулд зах зээл дэх итгэлийг

* АСЕМ-ийн Дээд хэмжээний Есдүгээр уулзалтыг 2012 онд БН Ардчилсан Лаос Ард улсад зохион байгуулахаар тогтсон.

нэмэгдүүлэх, санхүүгийн салбарын шинэчлэлийг дэмжих, хөгжиж буй орнууд дахь олон улсын санхүү, эдийн засгийн байгууллагуудын шинэчлэлд өөрийн хувь нэмрийг оруулах үүднээс Ази, Европын шинэ хурдыг бий болгох асуудлаар санал нэгдэв. Мөн улс орнуудын хөгжлийн ялгаатай төвшинг харгалзан дэлхийн эдийн засгийн төлөөх хамтын хариуцлагын тогтолцоог төлөвшүүлэх явдлын чухлыг тэмдэглэв. Илүү үр нөлөөтэй дэлхийн эдийн засаг, тогтвортой хөгжлийн үйл явц дахь ахиц (нийгмийн нэгдмэл байдал, байгаль орчин хамгаалах асуудал, ирээдүйн Ази-Европын хамтын ажиллагаа), дэлхий нийтийн анхаарал татсан асуудал (далайн дээрэм, терроризм болон үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх, гамшгаас сэргийлэх болон гамшгийг даван туулах, хүний аюулгүй байдал, хүний эрх ба ардчилал, НҮБ-ын системийн шинэчлэл), бүс нутгийн асуудал, хүмүүс хоорондын харилцаа, АСЕМ-ын ирээдүй болон цаашдын хандлага зэрэг нийтлэг асуудлаар санал солилцож, нэгдмэл ойлголтоо бататгалаа. Мөн энэ удаагийн Дээд хэмжээний уулзалтаараа АСЕМ Австрали, ОХУ, Шинэ Зеланд улсуудыг эгнээндээ нэгтгэлээ. Тус уулзалтын үеэр манай хүчирхэг хоёр хөрш дэлхий дахины анхаарлын төвд байв. АСЕМ-д оролцогчид Европ-Азийн “гүүр” Москвайг түншлэлээ гүнзгийрүүлэх сонирхол нэлээд байсан билээ. Гэвч өнөөг хүртэл “гадуур нь явж ирсэн” ОХУ АСЕМ-д нэгдэж Ази, Номхон далайн бүс нутагт байр сууриа бэхжүүлэх Д.Медведевийн алхам бодитойгоор хэрэгжлээ. Нөгөө талаар хилийн асуудлаар харилцаагаа хурцатгасан Япон-Хятадын Ерөнхий сайдууд мөн тус уулзалтын үеэр 25 минут орчим ярилцаад амжсан нь бас нэгэн нааштай хандлага болж үлдсэн юм. Энэхүү Дээд уулзалтаас “Эдийн засаг, санхүүгийн илүү үр дүнтэй засаглалын төлөө” тунхаглал болон АСЕМ-ын “Уулзалтын даргалагч орны мэдэгдэл”-ийг тус тус батлан гаргасан. Тунхаглалд төр, засгийн тэргүүнүүд Ази, Европын хүчирхэг хамтын ажиллагаа, тогтвортой хөгжил, тэнцвэртэй эдийн засгийн төлөө байгаагаа нотолсон юм.

Ийнхүү үүсэн байгуулагдсанаас хойших энэхүү 14 жилийн хугацаанд Ази-Европын хамтын ажиллагааны хүчирхэг механизм, цар хүрээгээ тасралтгүй тэлэн өргөжсөөр байна. Хурдтайгаар өөрчлөгдөн хувьсаж буй дэлхий ертөнцийн олон талт бодлогыг тодорхойлогч их гүрнүүд хамтын нэгдмэл зорилгын дор чуулдаг АСЕМ буюу “Ази-Европын Дээд хэмжээний уулзалт” нь Ази-Европ хоёр тивийн хамтын ажиллагааны механизм хэмээх утгаасаа давж, үүрэг, ач холбогдлын хувьд ашиг сонирхлын харилцан адилгүй агууламж бүхий хамтын ажиллагааны олон салбар бүтцийг багтаасан “хэт механизм” болж хувирах хандлагатай болсоор байна.

АСЕМ ба Монгол Улсын оролцоо, байр суурь

Монгол Улс Ази-Европын 48 улсыг эгнээндээ нэгтгэсэн улс төр, нийгэм, эдийн засгийн интеграцийн томоохон механизм болох Ази-Европын уулзалт (АСЕМ)-д 2006 онд гишүүнээр элссэнээс хойш тус байгууллагын үйл ажиллагаа, санал санаачлагуудад идэвхтэй оролцож байна. Гишүүн улсуудтай өргөн хүрээтэй харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх асуудлыг

Монгол Улсын нээлттэй, олон тулгуурт гадаад бодлогыг хэрэгжүүлэх нэг гол чиглэл хэмээн үзэн онцгой анхаарал хандуулан ажиллаж ирлээ. Иймд, Монгол Улсын олон тулгуурт гадаад бодлогын нэг чухал чиглэл бол ойр зэргэлдээ орших бүс нутгийн улс төр, эдийн засаг, аюулгүй байдлын бүтэц, механизмуудтай өргөн хүрээнд хамтран ажиллах явдал юм хэмээн бидний судалгаанд дурдсан. АСЕМ-ын гүйцэтгэж буй үүрэг, ач холбогдлоос дүгнэхэд манай улсын хувьд тус “хамтын үйл явц” НҮБ-ын дараа орохуйц олон улсын хамтын ажиллагааны чөлөөт индэр болох учиртай. Манай улс 2006 оны 9 дүгээр сард Хельсинки хотноо болсон “Дээд хэмжээний Зургаадугаар уулзалт”-аас АСЕМ-ын гишүүн болсноос хойш энэ хугацаанд “АСЕМ-ын Азийн Ахлах албан тушаалтнуудын уулзалт”, “Ази-Европын Залуу парламентчдын Зургаадугаар чуулга”, Копенгагений “Байгаль орчны Сайд нарын уулзалт”, Токиогийн “Терроризмтой тэмцэх асуудлаарх Бага хурал”, Хамбургийн “Гадаад хэргийн Сайд нарын уулзалт”-ад оролцжээ. Мөн 2008 оны 10 дугаар сарын 24-25-нд БНХАУ-ын Бээжин хотноо болсон АСЕМ-ын Долдугаар Дээд хэмжээний уулзалтад Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Н.Энхбаяр оролцон Монгол Улс АСЕМ-ын Дээд хэмжээний уулзалтад оролцож, олон улс, бүс нутгийн тулгамдсан асуудлаар байр сууриа илэрхийлэх, хамтын шийдэлд хүрэхэд Монгол Улсын гүйцэтгэх үүргийн талаар танилцуулан бүс нутгийн интеграцчлалын хүрээнд илүү идэвхтэй хамтран ажиллах эхлэлийг тавьжээ.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Н.Энхбаяр “Олон улсын тулгамдсан асуудлууд”, “Дэлхийн санхүүгийн хямрал”, “Тогтвортой хөгжил”, “Иргэншлүүдийн хоорондох яриа хэлэлцээ”-ний асуудлаарх дөрвөн хуралдаанд оролцож, “Тогтвортой хөгжил, Мянганы хөгжлийн зорилтыг хангах нь” сэдвээр үг хэлсэн юм. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч энэ үеэр дэлхийд эргэлдэж буй нийт 2 их наяд ам.долларын 20 тэрбумыг “Мянганы хөгжлийн зорилт”-д зориулбал санхүүгийн хямрал байхгүй болно гэж үзэж байгаагаа илэрхийлсэн байдаг. Үүний дараахан Ханой хотноо 2009 оны 5 дугаар сарын 25-26-нд зохион байгуулагдсан АСЕМ-ын Гадаад хэргийн Сайд нарын Есдүгээр уулзалтад манай улсаас Гадаад харилцааны яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Д.Цогтбаатар тэргүүтэй төлөөлөгчид оролцсон. Гадаад хэргийн Сайдын нарын тус уулзалтыг “*Санхүү, эдийн засгийн хямрал болон дэлхий нийтийн бусад асуудлыг шийдвэрлэхэд Ази-Европын түншлэлийг бэхжүүлэх*” сэдвийн дор зохион байгуулсан бөгөөд төлөөлөгчдийн тэргүүнүүд олон улсын болон бүс нутгийн хөгжлийн асуудал, эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, улс төрийн яриа хэлэлцээ, уур амьсгалын өөрчлөлт, эрчим хүчний аюулгүй байдал, халдварт өвчин, хүнсний аюулгүй байдал, усан замын тээврийн аюулгүй байдал, терроризмын эсрэг тэмцэх, зэвсэг хураах, үл дэлгэрүүлэх асуудал, Ази, Европын соёл, иргэншлийн харилцаа, боловсролын хамтын ажиллагаа, АСЕМ-ыг өргөжүүлэх, тухайлбал, ОХУ болон Австрали улсыг АСЕМ-д шинэ гишүүнээр элсүүлэх зэрэг асуудал зэргийг хэлэлцжээ. Уулзалтын үеэр Халдварт өвчний тархалтыг шуурхай зогсоох чиглэлээр хамтран ажиллах АСЕМ-ын санаачлагын 2 дахь үе шатыг

эхлүүлэх ёслолын ажиллагааг зохион байгуулсан. Манай төлөөлөгчдийн тэргүүн Д.Цогтбаатар уулзалтын 2 дахь хаалттай хуралдааны үеэр үг хэлж, Монгол Улсын байр суурийг илэрхийлжээ. Улмаар 2010 оны 10 дугаар сарын 4-5-нд Бельгийн нийслэл Брюссель хотноо *“Бүх нийгэд илүү сайхан, сэтгэл дүүрэн, улам хангалуун амьдрах нөхцлийг бүрдүүлэх нь”* сэдвийн дор Дээд хэмжээний Наймдугаар уулзалт зохион байгуулагдаж, Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж “Тогтвортой хөгжил салбар хуралдаан”-д үг хэлсэн байна. Ерөнхийлөгч хэлсэн үгэндээ “...Монгол Улс АСЕМ-ын хүрээнд үр бүтээлтэй хамтын ажиллагаа өрнүүлэх итгэл дүүрэн байгааг илэрхийлье. АСЕМ-ын Дээд хэмжээний Долдугаар уулзалтын гол үр дүн болох Тогтвортой хөгжлийн асуудлаархи Бээжингийн тунхаглалын үзэл санаа, ач холбогдол өнөөдөр ч хэвээр байна. Түүний мөрөөр авч хэрэгжүүлэх тодорхой хөтөлбөр чухал гэдгийг бид бүгдээрээ ухамсарлаж байна” гээд “... далайд гаршгүй, эмзэг улс орны хувьд уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох чадавхийг бүрдүүлэх явдал нэн тулгамдсан зорилт болоод байна. Уур амьсгалын өөрчлөлт, байгаль орчныг хамгаалах асуудлаар АСЕМ-ын түншүүдтэйгээ улам ойртон хамтран ажиллах эрмэлзэлтэй байгаагаа энэ дашрамд илэрхийлж, мөн уриалж байна...” гэлээ.

Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж тус уулзалт дээр уур амьсгалын өөрчлөлт, байгаль орчныг хамгаалах асуудлаар АСЕМ-ын түншүүдтэйгээ улам ойртон хамтран ажиллах эрмэлзэлтэй байгаагаа илэрхийлсэн нь уул уурхай, байгалийн баялгаас улам бүр хараат эдийн засагтай болсоор буй манай орны хувьд АСЕМ-ын хүрээн дэх тогтвортой хөгжлийн цогц бодлогыг бодит байдал дээр эрчимтэй хэрэгжүүлэх, үүрэг хариуцлагаа тодотгох, санал, санаачлагаа цаашид тасралтгүй нэмэгдүүлэх хүсэл эрмэлзлийн илэрхийлэл боллоо.

АСЕМ-ын 8 дахь Дээд хэмжээний уулзалтаар гаргасан Брюсселийн тунхаглалд төр, засгийн тэргүүнүүд Ази, Европын хүчирхэг хамтын ажиллагаа, тогтвортой хөгжил, тэнцвэртэй эдийн засгийн төлөө байгаагаа нотлоод ялангуяа хөгжиж буй орнууд дахь олон улсын санхүү, эдийн засгийн байгууллагуудын шинэчлэлд өөрийн хувь нэмрийг оруулах үүднээс Ази, Европын шинэ хурдыг бий болгох, улс орнуудын хөгжлийн ялгаатай түвшинг харгалзан үзсэн, түүнчлэн дэлхийн эдийн засгийн төлөөх хамтарсан хариуцлагыг бий болгосон бодлогын арга хэмжээг авах”-аар санал нэгтгэйгээр тогтсон нь манай улсын хувьд чухал шийдвэр юм. *“Бүх нийгэд илүү сайхан, сэтгэл дүүрэн, улам хангалуун амьдрах нөхцлийг бүрдүүлэх”*-ийн тулд цаашид шийдэх ёстой олон асуудал байна. Наймдугаар Дээд хэмжээний уулзалтад оролцогсдын санал нэгдэж буй чухал зүйл бол хамтын хариуцлагаа ухамсарласан шинэ хөгжлийн төлөөх нэгдмэл зорилт юм. Энэ нэгдмэл зорилтыг бодит үр дүн болгоход Монгол Улсын байр суурь чухал багадах учиргүй. Манай улс АСЕМ-ын салбар хуралдаануудыг өөрийн оронд авч зохион байгуулах талаар санал, санаачлагаа улам бүр эрчимжүүлэх шаардлагатай юм. Юутай ч энэ талаар сүүлийн үед гарч байгаа үр дүн бий.

Тухайлбал, АСЕМ-ын орнуудын Цагаачлалын албадын удирдах ажилтны ээлжит X хурал 2011 оны 9 дүгээр сард манай улсад зохион

байгуулагдахаар болсон нь Гадаадын иргэн, харьяатын асуудал эрхлэх газрын дарга Д.Мөрөн тэргүүтэй төлөөлөгчид өнгөрсөн 11 дүгээр сарын 20-23-нд Брюссель хотноо хуралдсан АСЕМ-ын орнуудын Цагаачлалын албадын удирдах ажилтны IX хуралд оролцож, Бельги, Нидерланд, Польш, Унгар, Хятад, Филиппин улсын цагаачлалын албадын удирдлага болон Олон улсын шилжин суурьшилтын байгууллагын газрын захиралтай уулзаж, санал бодлоо солилцон дараагийн хурлыг эх орондоо зохион байгуулах хүсэлтээ уламжилж, бэлтгэл ажлынхаа талаар бүсийн хуралдаанд дэлгэрэнгүй танилцуулсны үр дүнд манай төлөөлөгчдийн хүсэлт бүсийн болон нэгдсэн хуралдаанаар санал нэгтгэйгээр дэмжигдэж ирэх оны ээлжит Аравдугаар хурлыг Монгол Улсад зохион байгуулахаар болсон байна. Мөн Нидерландын Вант улсын Лайден хотноо 2010 оны 12 дугаар сарын 12-14-нд болсон АСЕМ-ын Хөдөлмөр эрхлэлт, хөдөлмөрийн Сайд нарын Гуравдугаар бага хурал *“Бүрэн ажил эрхлэлт ба зохистой хөдөлмөр: Иргэдийн нийгмийн баталгааг сайжруулах замаар хямралаас гарья”* сэдвийн хүрээнд зохион байгуулагдаж, манай талаас Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн сайд Т.Ганди оролцож, Монгол Улсын Засгийн газрыг төлөөлөн үг хэлсэн бөгөөд бага хурлын үеэр болох нийгмийн түншүүдтэй хийх уулзалт-ярилцлагад оролцож, зарим улсын хөдөлмөрийн сайд, дэд сайд, төрийн нарийн бичгийн дарга нартай хоёр талын уулзалт хийн, хамтын ажиллагааны асуудлаар санал солилцсон байна.

Тус бага хурлыг Нидерландын Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн яам, Европын комисстой хамтран зохион байгуулж байгаа бөгөөд эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих, ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулах, иргэдийн нийгмийн хамгааллыг сайжруулах зэрэг асуудлыг хэлэлцэж, “Лайдений тунхаглал”-ыг батлан гаргасан юм. Бага хурлаар “Лайдений тунхаглал”-ыг хэлэлцэхийн зэрэгцээ хөдөлмөр эрхлэлтийн мэдрэмжтэй эдийн засгийн өсөлтийг бий болгох, ОУХБ-ын Зохистой хөдөлмөрийн үзэл баримтлал болон “Дэлхийн ажлын байрны баримт бичиг”-ийг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн бодлого, үйл ажиллагааг дэмжих, түүний дотор ажлын байрыг хадгалах, нэмэгдүүлэх, ур чадварыг хөгжүүлэх, нийгмийн хамгааллыг сайжруулах болон бусад асуудлуудыг тусгахыг зорьсон байна. Манай улс АСЕМ-ын түншлэлд элсэн ороод удаагүй байгаа боловч саяхан болж өнгөрсөн Наймдугаар Дээд хэмжээний уулзалтаас бүс нутагт болон олон улсын тавцанд өөрийн илэрхийлэх өнгө аясаа олж, үнэлэгдсэн гэж үзэж болно. Эдгээр нь ардчиллын үнэт зүйл, энхийг эрхэмлэсэн үзэл баримтлал, эрх чөлөөг дээдэлсэн үзэл санаа, амьдрах орчноо илүү чанаржуулахын төлөөх цуцалтгүй тэмүүлэл, хүрээлэн буй орныг хамгаалах, цаг уурын өөрчлөлт, түүний гэтлэн давахад уриалсан дуу хоолой байв.

Цаашдын жилүүдэд АСЕМ-ын хүрээнд Европ-Ази, ялангуяа Ази, Номхон далайн эдийн засгийн интеграцичлалд эрчимтэй оролцохын зэрэгцээ төрийн бодлогын төвшинд улс төр, соёл, шинжлэх ухаан, технологи, байгаль хамгаалал, эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын асуудлаар ч идэвхтэй хамтран ажиллах, хүрсэн төвшинөө ахиулах, үүний тулд чиглэл тус бүрээр нарийвчилсан судалгаа явуулах нь зүйтэй байна. Үүний зэрэгцээ нэн

ялангуяа манай иргэний нийгмийн байгууллагууд, соёл урлаг, судалгаа шинжилгээний салбарынхан АСЕМ-ын хүрээн дэх албан бус уулзалт, арга хэмжээнд идэвхтэй оролцох, Ази-Европын боловсрол, соёлын солилцоо, иргэд хоорондын ойлголцлыг бэхжүүлэх чиглэлийн үйл ажиллагаанд улам бүр анхаарч оролцох нь үр өгөөжөө өгнө гэж үзэж байна.

АСЕМ-ын хүрээний худалдаа, эдийн засгийн хэтийн төлөв байдал

Ази-Европын Дээд хэмжээний уулзалтын хүрээнд хоёр тивийн харилцаа, хамтын ажиллагаа сүүлийн жилүүдэд бүх хүрээнд эрчимтэй хөгжиж байна. Хоёр тивийн олон талт харилцааны нэвчилт эрчимжиж, ялангуяа Азийн эдийн засгийн нөлөө, түрэлт Европт эрчимтэй мэдрэгдэх болсныг саяхан болж өндөрлөсөн АСЕМ-ын Наймдугаар дээр хэмжээний уулзалт дээр төр, засгийн тэргүүнүүд илтгэлдээ дурдаж байсан санамсаргүй хэрэг биш юм. Цаашид ч тогтвортой өсөж өндийн буй Азийн эдийн засгийн нөлөө улам бүр нэмэгдэх хандлагатай байгааг бид дараах судалгаанаас бэлхнээ харах боломжтой. АСЕМ-ын түншлэлд оролцогч Европын Холбооны 27 орон АСЕМ-ын Азийн түнш 19 орнуудтай хийсэн худалдааны эргэлт, түүний төлөв байдлын судалгааг Европын Холбооны статистикийн байгууллага болох Евростатын гаргасан судалгаагаар авч үзвэл АСЕМ-ын түншлэлд оролцогч Европын Холбооны 27 орнуудад тус хамтын ажиллагааны механизмын хүрээн дэх экспортын 29 хувь, импортын 45 хувь ноогдож байгаа бөгөөд сүүлийн 10 жилд тогтвортой өсөж байсан Европын дээрх орнуудын экспорт, импортын харьцаа 2009 оноос буурч 2006 оны төвшинд хүрээд байна.¹

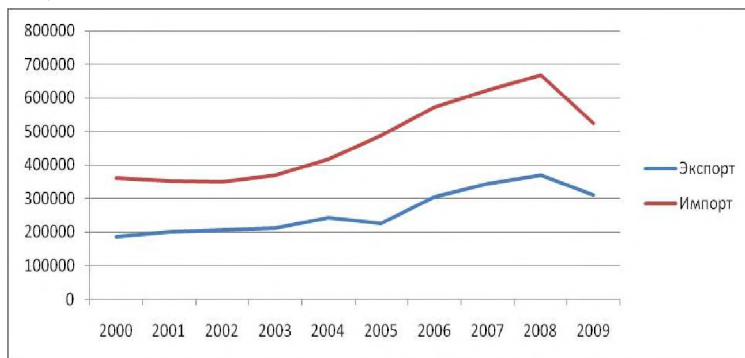
Европын Холбооны 27 орнуудаас АСЕМ-ын түншлэгч орон тус бүртэй хийсэн худалдааны үзүүлэлт, (сая еврогоор)

	Европын Холбооны 27 орны экспорт			Европын Холбооны 27 орны импорт			Европын Холбооны 27 орны тэнцэл		
	2000	2009	2010 оны эхний хагас жилд	2000	2009	2010 оны эхний хагас жилд	2000	2009	2010 оны эхний хагас жилд
Нийт дүн	186 449	310 007	184 858	360 047	525 204	313 642	-173 598	-215 196	-128 784
БНХАУ*	25 863	81 631	53 462	74 632	214 755	124 944	-48 768	-133 124	-71 482
ОХУ	22 738	65 473	36 932	63 775	115 251	74 649	-41 037	-49 778	-37 717
Япон	45 497	35 947	20 615	92 090	55 832	31 466	-46 594	-19 885	-10 851
Энэтхэг	13 678	27 487	16 385	12 846	25 387	16 120	832	2 100	264
БНСУ	16 742	21 519	12 911	26 955	32 075	19 216	-10 213	-10 556	-6 305
Сингапур	15 800	20 426	11 432	17 390	14 594	8 274	-1 590	5 831	3 157
Австрали	15 853	21 784	12 668	9 147	8 079	4 268	6 706	13 705	8 400
Малайз	8 526	9 692	5 216	18 326	14 649	9 404	-9 800	4 957	4 189
Тайланд	6 628	7 641	4 939	13 545	14 278	8 114	-6 917	-6 637	-3 175
Индонез	4 551	5 258	2 901	11 547	11 643	6 391	-6 996	6 385	3 490
Вьетнам	1 291	3 757	2 317	4 290	7 775	4 323	-3 000	4 018	2 007
Пакистан	1 990	3 612	1 845	2 711	3 319	1 800	-722	293	46
Филиппин	4 509	2 959	1 683	9 201	3 822	2 593	4 693	-863	911
Шинэ Зеланд	2 151	2 215	1 230	2 451	2 613	1 526	-299	-398	-296
Камбож	117	126	74	361	765	340	-245	-639	-266
Монгол	81	139	116	53	45	61	28	94	55
Лаос	45	91	38	139	138	75	-94	47	-37
Мьянмар	118	91	32	413	157	75	-295	-66	-43
Бруней	273	162	64	174	26	3	98	136	61

* Хонконгийг оролцуулахгүйгээр

Өнөөдөр АСЕМ-ын түншлэгч орнуудтай хийж буй Европын Холбооны эдийн засаг, худалдааны интеграцчлалд хүчтэй оролцож буй улс бол ХБНГУ юм. Тус улсад АСЕМ-ын түншлэгч орнуудтай хийж буй Европын Холбооны экспортын 1/3, импортын 1/5 хувь оногдож байна.¹ Гэвч Европын бүс нутагт байдал харилцан адилгүй байна. Өөрөөр хэлбэл тус бүс нутаг ирэх жилүүдэд Азийн орнуудын, тэр дундаа Хятадын эдийн засгийн түрэлтэд хүчтэй орох хандлага сүүлийн жилүүдэд ажиглаж байгаа нь Евростатын судалгаанд дурдагдсан тус Холбооны экспорт, импортын тэнцвэржилтгүй балансаас тодорхой харагдаж байна. Ялангуяа манай мөнхийн хөрш Орос-Хятадын жин нөлөө Европын бүс нутагт төдийгүй нийт АСЕМ-д улам бүр хүчтэй болж байгаа нь Европын бүс нутаг дахь АСЕМ-ын нийт экспортын тал хувь, импортын гуравны хоёр нь зөвхөн энэ хоёр улсад ноогдож буйгаас тодорхой харагдана. Энэ байдал нь АСЕМ-ын цаашдын хөгжлийн үйл явцад нөлөөлөх гол хүчин зүйл байх болов уу.² Брюсселийн Дээд хэмжээний уулзалтаас АСЕМ-ын гишүүнчлэл авсан ОХУ-ын үүрэг, хариуцлага ч тус байгууллагын цаашдын замналд шийдвэрлэх үүрэг гүйцэтгэх нь тодорхой юм.

**Европын Холбооны 27 орны АСЕМ-ын түншлэлийн
хүрээн дэх экспорт, импортын харьцаа /сая еврогоор/**

Энд мөн Европын бүс нутгийн зүгээс АСЕМ-ын хүрээнд явуулж буй эдийн засаг, худалдааны хамтын ажиллагааны төлөв байдлыг орон тус бүрээр авч үзье:

**Европын Холбооны 27 орны АСЕМ-ын түншлэлийн
хүрээний худалдаа /сая еврогоор/**

	Экспорт		Импорт		Тэнцэл	
	2009 оны эхний хагаст	2010 оны эхний хагаст	2009 оны эхний хагаст	2010 оны эхний хагаст	2009 оны эхний хагаст	2010 оны эхний хагаст
Европын холбоо 27	144 012	184 858	252 647	313 642	-108 635	-128 784
Бельги	8 434	12 162	15 598	18 040	-7 164	-5 878
Болгар	328	509	1 389	1 755	-1 061	-1 247
БН Чех	1 792	2 413	5 437	7 250	-3 645	-4 837
Дани	2 979	3 302	4 015	4 044	-1 036	-742
ХБНГУ	47 471	64 545	51 465	68 801	-3 993	-4 256
Эстони	337	441	493	597	-156	-156
Ирланд	3 208	3 296	2 048	1 955	1 160	1 341
Грек	301	365	4 634	4 173	-4 333	-3 807
Испани	3 828	5 222	12 431	16 007	-8 602	-10 785
Франц	16 539	20 530	21 379	26 079	-4 841	-5 549
Итали	13 990	16 040	23 538	27 368	-9 548	-11 328
Кипр	33	42	329	349	-296	-308
Латви	361	509	546	530	-185	-22
Литва	800	1 078	2 093	2 876	-1 293	-1 798
Люксембург	176	246	2 113	818	-1 938	-572
Унгар	1 853	2 595	6 098	7 661	-4 245	-5 067
Мальт	169	172	183	232	-14	-61
Нидерланд	9 991	12 620	37 117	48 689	-27 126	-36 069
Австри	3 795	4 557	3 370	4 329	425	428
Польш	2 765	3 730	9 387	12 406	-6 623	-8 676
Португали	350	353	1 373	1 764	-1 023	-1 411
Румын	585	781	1 964	2 950	-1 378	-2 169
Словени	442	519	845	1 001	-403	-482
Словак	1 135	1 472	3 840	4 911	-2 705	-3 438
Финланд	4 410	4 657	5 103	5 807	-693	-1 150
Швед	5 142	6 312	5 451	8 024	-309	-1 713
Их Британи	12 799	16 392	30 408	35 224	-17 609	-18 832
АСЕМ-д эзлэх хувь	28%	29%	43%	45%		

Дээрх тоон үзүүлэлтүүд нь АСЕМ-ын хүрээнд Ази-Европын эдийн засгийн харилцаа сүүлийн 10 жилд тасралтгүй нэмэгдсээр ирснийг харуулж байна. Гэвч энэ хурдыг улам бүр нэмэгдүүлэх санал санаачлагууд тус үйл явцын хүрээнд гарсаар байгаа юм. Цаашид уг асуудлаар тусгайлсан судалгааг зайлшгүй хийх шаардлагатай болж байна. АСЕМ нь зөвхөн эдийн засгийн интеграцлал ч бус өнөөгийн дэлхий дахины өмнө тулгарч буй глобал шинжтэй олон сорилтыг хамтын хүчээр даван туулах, түүнийг зохицуулах хамгийн хүчирхэг механизм болж бүрэлдлээ. Энэ цаг үед манай улс тус байгууллагын бүрэн эрхт гишүүний хувьд тус хамтын ажиллагааны үйл явцын эдийн засгийн интеграцлалд оролцох стратеги, энэ хүрээн дэх идэвх санаачлагаа улам бүр нэмэгдүүлэх шаардлагатай болж байна.

Санал, дүгнэлт

1. АСЕМ-ын түншлэлд оролцогч орнуудаас Орос-Хятадын нөлөө цаашид улам бүр хүчээ авах хандлагатай болж буй үед манай талаас АСЕМ-ын хүрээн дэх санал, санаачлагаа хөрш орнуудтайгаа бодлогын хувьд уялдуулан эрчимжүүлэх, ойрын 10 жилд АСЕМ-ын Дээд хэмжээний уулзалтыг Монгол Улсад зохион байгуулах талаар хүчин чармайлт гаргах хэрэгтэй байна.

2. АСЕМ буюу Ази-Европын уулзалт нь зөвхөн хоёр тивийн хамтын ажиллагааны үйл явц хэмээх утгаасаа даван гарч, гүйцэтгэж буй үүрэг, жин нөлөө, хамрах хүрээгээ улам бүр тэлэх хандлагатай болж байна. Өөрөөр хэлбэл тус уулзалтаас Ази-Европ-Австрали тивийг дамнасан хүчирхэг механизм буй болж, энэ нь дэлхийн худалдаа, бүтээж буй баялаг, түүнд оролцогч хүн амын тоогоор дэлхийн талаас илүү хувийг хамрах болсноос тодорхой харагдана. Гэвч нөгөө талаар АСЕМ ашиг сонирхлын зөрчилтэй олон улсыг хамарч байгааг мартах учиргүй

3. АСЕМ-ын түншлэл, түүний олон улсын тавцанд гүйцэтгэж буй үүрэг, тулгамдсан асуудал, ахицтай болон тулгамдсан асуудлын талаар нарийвчлан судлах шаардлагатай байна. Учир нь АСЕМ хүрээн дэх Азийн эдийн засгийн түрэлт, түүний цаашдын хэтийн төлөвөөс шалтгаалан тус хамтын ажиллагааны үйл явцын харилцан итгэлцэлд суурилсан түншлэл XXI зуунд хэр удаан хугацаанд тогтвортой үргэлжлэх вэ, АСЕМ-ын жин нөлөө буурах, эсвэл дахин улам бүр өсөх эсэх гэх мэт олон асуулт өнөө хэр таавар хэвээр байна.

ЭШЛЭЛ, ЗҮҮЛТ

1. Баярхүү, Д., “Монгол Улсаас ARF,ASEM, ACD-д оролцох бодлогын тухайд”, Олон улс судлал, ШУА, Олон улс судлалын хүрээлэн, Улаанбаатар, 4 (2004), 48-р тал.
2. <http://www.aseminfoboard.org>
3. Chairman’s Statement of the First Asia-Europe Meeting, Bangkok, 2 March 1996.
4. Chairman’s Statement of the Second Asia-Europe Meeting; Chairman’s Statement on the Financial and Economic Situation in Asia at Second Asia-Europe Meeting; Asia-Europe Cooperation Framework, London, 3-4 April 1998.
5. Chairman’s Statement of the Third Asia-Europe Meeting; The Asia-Europe Cooperation Framework (AECF) 2000; Seoul Declaration for Peace on the Korean Peninsula, Seoul, 20-21 October 2000.
6. Chairman’s Statement of the Fourth Asia-Europe Meeting Summit; Political Declaration for Peace on the Korean Peninsula; Declaration on Cooperation Against International Terrorism; Cooperation Programme on Fighting International Terrorism; Copenhagen, September 22-24, 2002
7. Chairman’s Statement of the Fifth Asia-Europe Meeting; Declaration on Dialogue among cultures and Civilisations; Hanoi Declaration on Closer ASEM Economic Partnership, Hanoi, 8-9 October 2004.
8. Chairman’s Statement of the Sixth Asia-Europe Meeting; Helsinki Declaration on the Future of ASEM; Annex to “Helsinki Declaration on the Future of ASEM”- ASEM Working Methods and Institutional Mechanisms; ASEM 6 Declaration on Climate Change; Helsinki, 10-11 September 2006.

9. Chair's Statement of the Seventh Asia-Europe Meeting; Beijing Declaration on Sustainable Development, Beijing, 24-25 October 2008;
10. Дээд хэмжээний Наймдугаар уулзалтыг нээж Европын Зөвлөлийн Ерөнхийлөгч, ноён Х.В.Ромпуй хэлэхдээ "... Дэлхийн хүн амын 58 хувь, худалдааны 60 хувийг хамарсан бүс нутгийг төлөөлсөн лидерүүд та бүхэн илүү энх тайван амар амгалан, тогтвортой, хангалуун амьдралыг хэрхэн хүмүүст өгөх вэ гэдэг амаргүй хариуцлагыг үүрсэн билээ. Ази, тогтвортой хүчтэй эдийн засгийнхаа нөлөөгөөр дэлхийн тавцанд голлох байр суурийг эзлэх боллоо. Харин Европын хувьд зүүн, баруун хэмээн хуваагддаг байсан нь түүх болон үлдлээ. Бидэнд хариуцлагаа хэрэгжүүлэх боломж улам нэмэгдсээр байна. Өнөөдөр бид дараах зүйл дээр тогтож ярилцах гэж байна. Эдгээр нь дэлхийн эдийн засаг-санхүүгийн засаглал, илүү тогтвортой удаан үргэлжлэх хөгжил, бүс нутаг болон олон улсын хамтын ажиллагаа, аюулгүй байдал хүмүүнлэгийн тусламжийн хүрээнд хамтран ажиллах зэрэг болно. Харилцан итгэлцэл бол хамтын ажиллагааны хамгийн гол үндэс суурь билээ" хэмээн онцлон тэмдэглэсэн.
11. <http://ec.europa.eu/eurostat>
12. WirtschaftshandbuchAsien-Pazifik 2009/2010, Asien-Pazifik-Ausschuss der Deutschen Wirtschaft, Hamburg, 2010, S. 558-560
13. Regional Programming For Asia, Strategy Document 2007-2013, European Commission, 2007, pp.10.